

DIDIER
DECOIN

Gonkūrų premijos laureatas

Anglė su dviračiu

*Vertė Valdas V. Petrauskas,
Šv. Jeronimo premijos laureatas*

Alma littera

1

Didžiosiose Pietų Dakotos lygumose, prie Vunded Ni upelio, įvyko skerdynės. Tuomet baigėsi nuo-šalčio-poškančių-ir-sprogstančių-medžių-mėnuo ir artėjo įledėjusio-vigvamo-mėnuo, kitaip sakant, buvo gruodžio pabaiga, kelios dienos po 1890 metų Kalėdų.

Žodis „Kalėdos“ ne kažin ką sakė sijų genties lakotų indėnams, nei juo labiau 1890 metai: laiką jie skaičiavo ne metais, o mėnulio mėnesiais, sugretindami juos su kokiais nors pažymėtinais įvykiais. Taip, pavyzdžiui, jie įsiminė, kad Matonas Nadžinas (Stovintis Lokys, Stovinčio Lokio pirmagimis) gimė ponių-šėrimosi-mėnesį, kitaip sakant, keturiems mėnesiams likus iki juodo-plauko-veršių-mėnesio, kada gimė Ehavė, kurios vardas reiškia Mergina-Kuri-Juokiasi.

Ehavė – viena iš gyvų išlikusių vaikų.

Išgirdusi, kaip klykia dusdamas kūdikis, prislėgtas mirštančios motinos kūno, Čumanė apverčia moterį ir ištraukia mergytę, sugriebusi už to, kas pakliūva po ranka, – už kojų.

Ir štai ji bėga per sniegą, laikydama kūdikį nelyginant kroketo lazda, velka nutvėrusi už kulkšnių, nepaisydama, kad gali perskelti galvytę, jei tik užkliūtų už ko nors, kad ir paprasčiausio sušalusio kurmiarausio – Ehavės momentelis dar toks minkštas, bet, laimė, Čumanei skuodžiant kaip išprotėjusiai, nepasitaiko nieko, į ką galėtų atsitrenkti mažylės galvytė. Lyguma plyna, akinamai balta, Ehavės plaukų šluojama, siūbuoja svaiginamu greičiu skriedama po kojomis. Moteris, bėganti su kūdikiu, tik todėl neklumpa, kad tas švytuoklės siūbavimas padeda jai išlaikyti pusiausvyrą. Čumanė neturi laiko stabtelėti, pastatyti Ehavę ant kojų, paimti ją kitaip, pavyzdžiui, pasiguldyti ant rankos kaip į lopšį, arba priglausti prie krūtinės, kad galvytė gulėtų ant šiltos ir minkštos pagalvės – ant krūtų, niekas negali sulaikyti Čumanės, ji neturi leistis pavajama spiečiaus žioruojančių skeveldrų ir baltai įkaitusių švino krislų: ji gerai prisimena tą dieną, kai, netyčia užkliudžiusi avilį, spruko nuo bičių, kurios sukuriuodamos lyg veržlus putojantis srautas puolė jos vytis, ir Čumanė, tuo metu buvusi vos didesnė už tą mažylę, kurią dabar bando išgelbėti nuo amerikiečių kareivių įniršio, suprato, kad nepasiseks jų pergudrauti, kad išsigelbės nuo jų gylių tik lėkdama greičiau už spiečių, greičiau, nei kada nors būtų lėkusi. Metallo skeveldrėlės, šiandien skriejančios iš paskos, ne ką protingesnės už bites, tik greitesnės, ji nemato jų spiečiaus virš galvos, bet girdi, kaip jos zvimbiam ar švilpia, nelygu, kokio dydžio atskilo sprogu sviediniui,

paskui piktai šnypšdamos krinta į sniegą, ir ten, kur jos krinta, išsiskleidžia maži pilkų garų skėčiai.

Čumanė atrodo, kad ji taip pat kris į sniegą. Mėšlungis traukia raumenis, tąso, pykina, sulig kiekvienu žingsniu kirkšnis perveria ugninė yla, graižo šlaunis. Kad kareiviams būtų sunkiau ją pavyti, jeigu jie iš tikrųjų sumanytų ją gaudyti, ji bėga per šviežią sniegą, gaivinantį kaip drėgnas kompresas ant degančios kaktos. Bet sniegas, klampus ir gilus, limpa, pančioja kojas.

Šiaip ar taip, Čumanė pasiveja ir pralenkia kitas moteris, kurios taip pat bėga vaikais nešinos, bet jos, kaip sijų genties indėnių įprasta, prisirišusios juos ant nugaros.

Čumanė iš pradžių stebisi tų vaikų klusnumu. Jie neverkia ir neklykia kaip Ehavė, vieni žiūri išplėtę akis, kiti užsimerkę, lyg miegotų, visi palenkę galvas į šoną. Ir visų galvytės linksi. Ir tik išvydusi berniuką perkirstu veidu, nuplėštu skruostu, atvipusiu ant kaklo lyg raudono vaisiaus žievė, Čumanė supranta, kad tos moterys, pačios to nesuvokdamos, nešasi negyvus vaikus, savo vaikų kūnais lyg šarvu apsisaugojusios nuo kulų, kareiviams šaudant joms į nugarą. Ji bijo ką nors sakyti moterims. Ir tada persmelkia mintis: gal ir jos nešama mergytė, ūmai nustojusi be paliovos klykti, jau negyva? Žinia, kraujas nelaša ant sniego, bet gal tai nieko nereiškia? Gal jis susigėrė į drabužius?

Tuomet Čumanė nusprendžia tylėti ir tiesiog bėgti. Įsivaizduoti, kad blogiausia – praeityje. Nes, skeveldroms ir kulkoms tolydžio zvimbiant aplink, atrodo, lyg jos būtų netekusios didžiosios dalies savo kinetinės energijos, jų trajektorija vis dažniau atsitiktinė.

Kaip ir tos moterys, pagrindines savo jėgų atsargas Čumanė sudegino pirmosiomis bėgimo akimirkomis, dabar

ji jaučiasi apsunkusi, sugniužusi. Kojos iš pradžių skaudėjo kaip jaunam kariui, kuris neriasi iš kailio davęs žodį atbėgti prie stulpo anksčiau už greičiausią kitos genties bėgiką, bet dabar jai silpna tiesiog kaip pagyvenusiai moteriai, uždususiai, apsiputojusiai lyg medžiotojų nugai-
notam bizonui, kuriam dryksta seilės iš snukio, aptekusio baltomis, gaižiai dvokiančiomis putomis.

Ji sulėtina žingsnius tik nubėgusi gerokai toliau, gerokai vėliau, kai purus sniegas, per kurį ji klampoja sunkiai skindamasi kelią, suslūgsta ir priešaky atsiveria akinantis takas, užgrūstas neregėtos daugybės karštligiškai skubančių žmonių, arklių ir vežimų, dar niekada Čūmanei nema-
tytų.

Jai krinta į akis indėnų ponio traukiamas vežimas ketu-
riais aukštais siaurais ratais. Ant geltono dugno – gal kaip tik ši linksma spalva ir patraukia Čūmanės dėmesį, nes ve-
žimų daug, – guli bet kaip suversti sužeistieji, mirusieji ir keletas leisgyvių indėnų.

Čūmanė atiduotų viską, kas dar liko gyvenime, – šiaip ar taip, nieko daugiau ji negali pasiūlyti, – kad tik kas nors ištiestų ranką ir padėtų jai su Ehave įsiropšti į tą vežimą. Švelnus sniego gurgždėjimas po ratais primena jai kažką malonaus ir gera, kažką panašaus į cukrų, maišomą labai karšto gėrimo puodelyje. Ji svajoja nugrimzti į tą garsą, pasinerti, užmigti jo liūliuojama.

– Pavėžėkite mane, ak, pavėžėkite mane! – maldauju Čūmanė. – Leiskite man lipti į vežimą!

Ji tariasi kalbanti, bet iš tikrųjų nė menkiausias garsas neišsprūsta iš jos lūpų – liežuvis nutirpo bebėgant prisi-
kvėpavus šalto oro. Vežimas tyliai rieda toliau, o Čūmanė bėga šalia.

Aukšti, šiek tiek išklibę ratai tarytum šokčioja sniegu, kerėdami Čumanę, ir ji atsipalaiduoja. Suklumpa įsmukusi į vėžę, per kulkšni nikteli koją ir pargriūva. Ehavė viršta aukštielninka. Storai apmuturiuota, ji beveik nepajunta smūgio, nebeverkia, tik muistosi kaip apverstas vėžlys. Iš praviros burnytės išsiveržia melsvas garas, jai paleidžia vidurius, ir pasmirsta pridergtais vystyklais.

Geltonas vežimas dingsta pūgoje tarytum už stiklo karoliukų užuolaidos, bet artėja kitas vežimas, furgonas sudėgusiu brezentiniu stogu – jo apsmilkę skivytai maskatuoja ant linguojančių geležinių lankų, kurie susitrenkdami be paliovos tarška.

Vežėjas, tikriausiai fermeris, rikteli Čumanei pakelti vaiką ir trauktis iš kelio, nes pervažiuosiąs abi. Ji papurto galvą, nebeturi jėgų eiti toliau, reikia pailsėti, ji turi žūtbūt įlipti į vežimą, ji sugrobia Ehavę ir, laikydama už liemens, pakelia sulig akimis, rodo fermeriui – buvo mačiusi, kaip dvasininkai panašiai kelia kryžių, auksinę taurę su vynu, baltus apskritus plonyčius sausainiukus, ir tuomet visi susirinkusieji lenkiasi, dažnai net klaupiasi.

Arkliai pasibaido, stojasi piestu. Fermeris keikdamasis timplteli vadeles, Pietų Dakota pagarsėjusi keikūnais, sunkus vežimas sugirgžda, susvyruoja lyg virsdamas, paskui sustoja.

– Gerai jau, gerai, – suniurzgia vyriškis. – Eikš. Tik laikyk vaiką taip, kad gerai matyčiau abi tavo rankas. Ir taip iki pat Pain Ridžo. *Oyakahniga he?**

– *Ocicahnige***, – atsako Čumanė.

* Ar supranti, ką sakau?

** Suprantu.

Ji viena iš nedaugelio Didžiosios Pėdos genties moterų, pakenčiamai mokančių angliškai, todėl šįryt auštant, šnekantis kareiviams, pagavo kelis žodžius, nepalikusius jokių abejonių, kad nebus pasigailėta nei moterų, nei vaikų, kaip tik dėl to esą pulkininkas Forsaitas įsakęs atgabenti Hočkiso sistemos pabūklų, greitašuvių ir užtrenkiančių ausis, tuo pranašesnių už kitus ginklus, kad vyrai šaudydami net nesuvokia, ką daro.

Už kelių kilometrų, privažiavus nedidelę gyvenvietę – keliolika trobų rąstinėmis sienomis, krautuvė ir kareivių saugomas pašto skyrius, – Čumanė pastebi gerai pažįstamą Dievo namų varpinę.

Tai metodistų vyskupinė Šventojo Kryžiaus bažnyčia, jos priangyje dar kabo Kalėdų savaitės skelbimai, pamokslų ir apeigų tvarkaraščiai. Bažnyčios durų lentos nuo šalčio persimetusios. Pro plyšius smelkiasi šviesos atspindžiai, dejonės, įkaitusio vaško kvapas. Paskui durys atsidaro, bažnyčios priangyje išdygsta moteris ruda suknele, nešina dviem kibirais, prikrautais kruvinų tvarsčių, suverčia juos į arklių girdyklą ir užberia negesintomis kalkėmis.

Čumanė išlipa iš vežimo, tebelaikydama iškėlusi Ehavę, kaip buvo įsakęs fermeris. Vyriškis žiūri į ją nuo pasostės.

– Na ir išsimurzinai, – išsišiepia jis, rodydamas į mergaitės šūdiną užpakaliuką, paskui į ištepliotą Čumanės veidą.

Indėnė nusišypso: ak fermeri, geriau tegu smirda šūdais negu krauju, kurį išliejo tiek ir tiek lakotų genties moterų!

Negalėdama ištarti nė žodžio nutirpusiu liežuviu, ji prisideda vieną ranką prie kaktos, kitą – prie širdies. Dėkui. Paskui ima trepsėti kojomis, norėdama atkreipti moters

ruda suknele dėmesį. Mokasinai šlepsi į sniegą ne taip jau garsiai, kad išgirstų moteris, stovinti prie arklių girdyklos, bet Rudąją Suknelę pasiekia jos sužadinta nerimo banga, ir ji pagaliau pastebi Čumanę. Ši parodo į Ehave.

– Tave vejasi raiteliai? – sunerimsta moteris.

– Dar ne, – išlemena Čumanė.

– Jie neatstos, – sako Rudoji Suknelė. – Jie tiesiog pasiutę iš pykčio. Regis, vienas jūsiškių užvirė tą košę.

– Kokią košę?

– kažkas iššovė pirmas, ar ne? Ir nesugalvojo nieko geresnio, kaip nupilti karininką.

Ji susimąsto, nukreipia žvilgsnį į pievas, nuolaidžiai nusidriekusias iki kalvų, kur auga pušynai, saulei kepinant svaigiai kvepiantys sakais, – bet šį vakarą saulė toli, ir nė vienas Pain Ridžo gyventojas nėra tikras, ar teks dar kartą ją pamatyti.

– Bet jie nedrįs įeiti, jų pyktis nuslops prie bažnyčios slenksčio, – tęsia ji. – Ką gi, bent tuo bandau čia visus nuraminti, o svarbiausia – save. Aš esu Eleinė, mokytoja.

Čumanė prieina, paduoda kūdikį. Paėmusi mažylę, Eleinė glaudžia ją prie krūtinės.

– Tavo dukrelė? – klausia ji.

– Ne, pamestinukė, – atsako Čumanė. – Įvaikinčiau, jei būtų berniukas, bet mergaitės negaliu.

Ji paaiškina esanti vieniša, jos vyras žuvęs mūšyje prie Mažojo Bighorno: ji nesisako esanti našlė, gal nemoka pasakyti angliškai, o gal mano, kad tokia vienatvė, kokią patyrė, kai bėgo apšaudoma, baisesnė už našlės dalią.

Ji atsigręžia, lyg ketindama išmatuoti kelią, nubėgtą nuo Vunded Ni. Per įsisiautėjusią pūgą ji neįžiūri tarpeklio, iš kur leidosi į kojas švytuodama mažąja Ehave nely-

ginant smilkykle. Mato tarytum pulką raudonų ir geltonų paukščių, nors žino, kad po pilku Pietų Dakotos dangumi žiemą tokių paukščių niekada nebūta. Iš tikrųjų tai bizonų odomis dengti vigvamai: kareivių padegti, jie virto liepsnojančiais laužais ir, gaisro įkaitinto oro pasiausti aukštyn, žėrinčiais plėnimis kyla į padangę.

Ten, buvusioje stovykloje, tame suanglėjusių karčių narve, vyras prieš vyrą grumiasi paskutiniai lakotų genties sijų kariai, užtverdami kelią priešui, kad spėtų pabėgti jų žmonos ir vaikai.